

9. Kompyuter tarmoqlari va axborot xavfsizligi

Akademik litseylar uchun qisqa atamalar glossariysi

Ushbu glossariy mavzuni o'zlashtirishda uchraydigan asosiy tushunchalarni sodda va aniq izohlar bilan bayon qiladi.

No	Atama	Izoh	Qo'llanishi
1	Kompyuter tarmog'i	Kompyuterlar va qurilmalarni axborot almashish uchun bog'lovchi tizim.	Maktab kompyuter xonasidagi qurilmalar lokal tarmoqda ishlashi mumkin.
2	Lokal tarmoq	Cheklangan hududdagi kompyuterlarni bog'lovchi tarmoq.	Uy, ofis yoki litsey ichidagi tarmoq LAN deyiladi.
3	Global tarmoq	Katta hududlarni qamrab olgan tarmoq.	Internet global tarmoqqa misol bo'ladi.
4	Internet	Butun dunyo bo'ylab kompyuter tarmoqlarini bog'lovchi global tizim.	Veb-saytlar, pochta va onlayn xizmatlar internet orqali ishlaydi.
5	IP manzil	Tarmoqdagi qurilmani aniqlovchi raqamli manzil.	Router yoki kompyuterga IP manzil beriladi.
6	Domen nomi	Veb-sayt manzilining inson uchun qulay yozilishi.	google.com yoki edu.uz domen nomi hisoblanadi.
7	Router	Tarmoqlar o'rtasida ma'lumot paketlarini yo'naltiruvchi qurilma.	Uy internetini bir nechta qurilmaga tarqatadi.
8	Switch	Lokal tarmoqdagi qurilmalarni bir-biriga ulovchi tarmoq qurilmasi.	Kompyuter sinfidagi kompyuterlar switch orqali ulanadi.
9	Wi-Fi	Qurilmalarni simsiz tarmoqqa ulash texnologiyasi.	Noutbuk yoki telefon internetga Wi-Fi orqali ulanadi.
10	Protokol	Tarmoqda ma'lumot almashish qoidalari majmui.	HTTP, FTP, TCP/IP protokollari mavjud.
11	HTTP/HTTPS	Veb-sahifalarni uzatish protokollari; HTTPS himoyalangan ulanishni ta'minlaydi.	Sayt manzilida HTTPS bo'lsa, ma'lumot shifrlangan uzatiladi.
12	Axborot xavfsizligi	Axborotni ruxsatsiz kirish, o'zgartirish, yo'qotish va tarqatishdan himoyalash sohasi.	Parol, antivirus va zaxira nusxa xavfsizlik choralaridir.
13	Maxfiylik	Ma'lumotdan faqat ruxsat etilgan shaxslar foydalanishini ta'minlash.	Shaxsiy parolni boshqalarga bermaslik maxfiylikni saqlaydi.
14	Yaxlitlik	Ma'lumotning ruxsatsiz o'zgartirilmagan va to'g'ri saqlangan holati.	Elektron hujjat o'zgartirilmaganligini tekshirishda muhim.
15	Mavjudlik	Axborot va xizmatlardan kerakli vaqtda foydalanish imkoniyati.	Server ishlamay qolsa, mavjudlik buziladi.
16	Shifrlash	Ma'lumotni maxsus kalit yordamida o'qib bo'lmaydigan ko'rinishga o'tkazish.	HTTPS va parolli arxivlarda shifrlash ishlatiladi.
17	Autentifikatsiya	Foydalanuvchi kimligini tekshirish jarayoni.	Login va parol kiritish autentifikatsiyaga misol.

№	Atama	Izoh	Qo'llanishi
18	Avtorizatsiya	Foydalanuvchiga qaysi resurs va amallarga ruxsat berilishini aniqlash.	Administrator va oddiy foydalanuvchi huquqlari farqlanadi.
19	VPN	Internet orqali himoyalangan virtual xususiy tarmoq yaratish texnologiyasi.	Masofadan tashkilot tarmog'iga xavfsiz ulanishda qo'llanadi.
20	Kiberxavf	Axborot tizimlariga zarar yetkazishi mumkin bo'lgan tahdid yoki hujum ehtimoli.	Fishing, virus va parol o'g'irlash kiberxavflarga kiradi.